

MODERN İNGİLİZ ŞİİRİNDE BAZI PRİMİTİVİZM VE ANARKİZM CEREBANLARI

Dr. AHMET E. UYSAL

İngilizce Bölümü

Birinci Dünya Harbinin insan ruhunda ve cemiyet bünyesinde meydana getirdiği sarsıntılar bilhassa İngiltere'de pek şiddetli olmuş, ve harb-sonrası senelerinde bazı İngiliz yazarları yıkılmış olan değerlerin yeniden tesisi ve insanı huzura kavuşturacak yolların araştırılması ile meşgul olmağa başlamışlardı. İki Dünya Harbi arasındaki devrede temayüz eden yazarlar içinde, ferdin ve cemiyetin kurtuluşunu "ilkel tabiata dönüş," diye tarif edebileceğimiz *primitivizm*'de arayan D. H. Lawrence ile *anarkizm* taraftan H. Read şayanı dikkattir. Büyük bir şair olmamakla beraber Lawrence, 1930 larda yazmağa başlayan, Stephen Spender, W. H. Auden, C. D. Lewis ve Louis McNeice gibi kurtuluşu daha ziyade sosyal devrimde arayan şairlere fikir bakımından tesir etmiştir. Herbert Read'in tesiri ise şiiirleriyle değil, fakat tenkit eserleri ile [olmuştur. İkinci Dünya Harbinden hemen evvel neşrettiği *Poetry and Anarchism* (1938) adlı eserinin sosyal devrim şairleri üzerindeki tesirini tesbit etmek zordur, çünkü 1939 da ikinci bir dünya harbinin patlaması ile bu genç şairler çok derin bir şaşkınlığa düşmüşlerdi. *Poetry and Anarchism* yazarı ile iki sene evvel Ankara'da yaptığım bir görüşmede yazarın mezkûr eserdeki fikirlerinin bir çoklarını terketmiş olduğunu müşahede etmekle hayrete düşmedim. İnsanî değerlere daima kıymet vermiş olan, ve gerek fikir ve gerekse şekil bakımından ifrata kaçmaktan hoşlanmayan İngiliz Edebiyatında *primitivizm* ve *anarkizm* daha başlangıçta propaganda ve hitabet karakterini arzetmiş ve bunun ilerisine gidememiştir. Bugün her iki cereyanın da akamete uğradığını kabul etmek icap ederse de iki harb arası safhasının gayet karışık edebî hareketlerinin bazı veçhelerini aydınlayabilecekleri ihtimali gözönünde tutarak bunları tetkike değer buluyorum.

San'at değerleri fazla olmamakla beraber, D. H. Lawrence'in şiiirleri, insanlığın yolunu şaşırılmış olduğu bir zamanda, şairin üzerine aldığı vazifenin ciddiyet ve şumulünü gösteren değerli vesikalardır. Muasırı T. S. Eliot gibi, o da Birinci Dünya Harbi'nin yetiştirdiği bir şair değildi, fakat harb herşeyi ve herkesi olduğu gibi onu da değiştirmişti; fikirlerine büyük tesirler yapmıştı. Romanlarında da ve diğer nesir eserlerinde olduğu gibi şiiirlerinde de zamanının yaşayış tarzına ve zihniyetine karşı şiddetli tepkiler, ve insanı ve cemiyeti kemiren dertlere karşı çareler bulmaktayız. Evvelâ Lawrence ferdiyetçi bir şairdi, ve hayat görüşü çokçası kendi iç âlemini inceleyerek elde ettiği bilgilerin bütün insanlar için doğru

olduğu kanaatine dayanmaktaydı. Kendi ruhunu incelerken bulduğu şeyler ona okadar cihanşümül göründü ki, bunları bütün insanlara teşmil etmekte tereddüt etmedi. Klâsik ölçülere ve dinî değerlere son derece ehemmiyet veren T.S. Eliot'un teşhisine göre cemiyet medenî değerlerini kaybetmiş, inançları sarsılmış, ve klâsik güzellik ortadan kalkarak yerine bütün şekilleriyle modern bayağılık ve çirkinlik kaim olmuştu. Fakat Eliot daha ziyade insanın ruhu ile ilgileniyor, ve ancak orada yapılacak değişikliklerin halihazır durumu düzeltebileceğim ümit ediyordu. Lawrence ise insanın bedeni ile meşguldü. Eliot insanın ancak İsa'ya giden yolu tutmasıyla kurtulabileceğini hatırlatırken, Lawrence, bunun tamamen aksine olarak, insanın şimdiye kadar ruhu ile haddinden fazla meşgul olduğunu, ve bu meşguliyeti içinde bedenini ve onun tabîî ihtiyaçlarını unuttuğunu, ve artık bunları tekrar hatırlamanın zamanı geldiğini İsrarla ileri sürmekteydi. Ona göre insanın takip edeceği tek anane kendi vücudu, ve onun ilkel ihtiyaçları idi. Tabiata baktığı zaman bütün canlılar içinde, yalnız insanın bedbin olduğunu, çünkü bütün canlılar içinde, yalnız insanın kendini tabiattan sanki bulaşıcı bir hastalıktan tecrit edercesine, ayırdığını görüyordu. Onun şair olarak vazifesi insanı bu durumdan kurtarmak, onun tabiatla olan ilkel bağlarını tekrar tesis etmektir. Modern hayat şartlarının tâyin ettiği gayri tabîî bir vasat içinde, şuurlarında, ifade edilmemiş, tatmin olunmamış bir takım ilkel arzular birikiyor, ve asabî durumlar meydana getiriyordu; bunlar ekseriya cinsel ve sosyal ayarsızlıklar olarak kendini gösteriyor ve insanı bedbin ediyordu.

Lawrence bütün hayatı boyunca XX inci asrın medenî diye kabul ettiği değerlere hücum etmiş, ve onların sahte ve sun'i karakterlerini tebarüz ettirmeğe çalışmıştır. Onun *primitivizmi* işte bu hücumlarında gayet açık bir şekilde belli oluyor. Dinî fikir ve inançlarını incelersek, ekseriya dinsiz diye bahsedilen Lawrence'in gerçekte çok dindar bir insan olduğunu görürüz. Lawrence *pagan* bir ruh taşıyordu, ve inançları panteistik bir özellik arz ediyordu. "Shadows" adlı şiirinde bu özellik açık bir tarzda ifade edilmektedir:

Ve eğer bu gece ruhum huzura kavuşursa
uykuda, ve tam bir unutkanlığa gömülürse,
ve sabahleyin uyanırsa yeni açılmış bir çiçek gibi,
işte o zaman ben bir kere daha Allaha dalmış,
ve yeniden yaratılmışımdır¹.

Lawrence daima Allah'la temas halinde bulunmak ve ondan hiç ayrılmamak istiyordu; fakat herhalde onun Allahı Hıristiyanların Allahı değildi. Onun inandığı pagan bir tanrı idi 'Allahm Elleri' (The Hands of God) adlı şiirinde şöyle der:

¹ 'Shadows' *Last Poems*, 1932. (2) 'The Hands of God' *Collected Poems*, vol, 2

Yaşayan tanrının eline düşmek korkunç bir şeydir.
Ama onun elinden düşmek daha da korkunç bir şeydir.

Ey Tanrım, hiç bilmiyeyim,
Hiç bilmiyeyim ne olacağımı

Senin ellerinden, yaşayan Tanrının ellerinden düştüğüm zaman.²
Dinî inançları müesses dinlerden hiç birine girmemekle beraber birçoklarını içine alıyordu. O bir zamanlar 'insanın sanatkâr olabilmesi için son derece dindar olması lâzımdır' demişti. Daha 1913 yılında dinî inançlarını şöyle anlatıyordu :

Benim büyük dinim, kanın ve etin, zekâdan
daha çok şeyler bildiği inancına dayanır.
Aklımız yanılabilir. Fakat kanımızın
duyduğu, inandığı ve söylediği daima doğrudur¹.

Mektuplarından birinde dinî inançlarını biraz daha açıklıyor:

İsa'ya taparım, Jehova'ya taparım, Pan'a taparım,
Afrodit'e taparım. Fakat çarmıha çivilenmiş,
üzerinden kanlar sızan ellere tapmam. Hepsini,
bütün tanrıları istiyorum. Onlar Tanrıdır.
Fakat ben hakikî ibadedimi aşkla yapmalıyım.
Eğer ben bütün ateşli, ruhî ve fizikî sevgimi
benim sevgime mukabele eden kadına verirsem,
bu benim Tanrı'ya ibadetimdir.²

Ahret hakkındaki fikirleri hakkında elimizde pek az ve müphem ipuçları mevcut olmakla beraber, insanın ölümden sonra tekrar dünyaya geleceği inancını beslediği zannını uyandırması bakımından şu mısralarını iktibas etmeyi faydalı buldum:

O halde ben hâlâ
Meçhul bir Tanrının ellerinde olduğumu bilmeliyim.
O beni parçalayıp, unutuyor,
Ve yeni bir sabah, yeni bir kimse olarak gönderiyor³.

Siyasi ideolojisine gelince: Lawrence harbi büyük bir budalalık ad-
detmiş, ve büyük devletler tarafından sırf maddi kazanç gayesiyle çıkarıl-
dığına inanmış olduğundan harbe iştirak etmekten içtinap etmiştir.
Mamafih, harbin Britanya'nın emperyalist gayeleri için yapılmakta
olduğunu bildiği halde yine de kana bulanmış memleketi için büyük bir

¹ *The Letters of D. H. Lawrence*, ed. Aldous Huxley Heinemann, 1932, s. 94.

² *Ibid.* s. 78.

³ D. H. Lawrence: *Collected Poems*, Jonathan Cape, 1929, ss. 329-330.

sempati beslemekten geri kalmamıştır. 1916 da yazdığı bir mektupta şöyle diyordu :

Hepimiz ölüm dansına sürükleniyoruz gibi
görünüyor. İnsan yalnız sırtıp kadere
boyun eğmekle kalır. Aziz milletimi zehirli
bir böcek ısırılmış, ve zehir nihayet derine
kadar işlemiş Dökülmüş süt için
ağlamak beyhudedir. Nihayet zavallı
Hıristiyan Demokrasisinin gemisi batmış,
ayrılık tamamlanmış, mabedin örtüsü yırtılmış,
devrimiz bitmiştir¹.

Lawrence'in millî hisleri hakikatte epeyce zayıftı, çünkü fikrinde millet denilen topluluk 'büyük bir ticarî müesseseden' ve servet toplamak için kurulmuş bir teşkilâtta başka bir şey değildi. 1919 senesinden sonra İngiltere'den tamamen ayrılıp İtalya'ya giden, ve Avrupa'da gezginci bir hayat süren yazar, bütün hayatınca modern medeniyetin nüfuz edemediği iptidaî bir âlem arıyordu. Hattâ iptidaî bir Afrikalı, yahut da Nuh Tufanından evvel yaşayan bir insan olmayı çok arzu ediyordu. Bir aralık karısı ile birlikte Meksika'ya gitmiş ve orada gayet iptidaî bir hayat sürme imkânlarını aramıştır. Fakat nedense Lawrence orada da beklediği huzuru bulamamış ve Avrupa'ya dönmüştür. *Aaron's Rod* (1922) adlı eserinde Amerika'ya niçin gittiğini biraz olsun açıklayan ipuçları bulmaktayız:

Kızılderilileri ve Aztekleri muhakkak sevecektim.
Biliyorum, onlar hayatta benim aradığım şeylere
sahip bulunuyorlar. Onlarda bir yaşama gururu var.
Onlar bitli Asyalılar gibi değiller. Amerika'da
yaşayan ırklar, Güney Denizindeki adalarda yaşayanlar,
Marquesahlar, Maori kanını taşıyanlar.
İşte hakikî kan bu idi. Bu kan korku nedir
bilmezdi².

İlkel tabiata aşık olan Lawrence, bütün hayatı boyunca modern şartların yaşayan bir ölü haline getirdiği insanı, işte böyle bir tabiata davet etmiştir. Bütün hayatınca insana tavsiyesi 'Yaşa, yaşa, yaşa: ancak bir kaç senen var bunun için', di. Makineleşen bir hayat tarzına uymak mecburiyetinde kalan, ve içindeki hayat güneşleri sönen insanlar için o çok üzülyordu. Güneşlerini kaybetmiş insanlar hiç yaşamaları daha iyi idi:

¹ *The Letters of D.H. Lawrence*, ed. Aldous Huxley, Heinemann, 1932, s. 346.

² *Aaron's Rod*, s. 185.

Kimin içinde olrsa olsun güneşi severim

İnsanlar tamamen güneşlerini kaybedince
Zannedersem yaşamamalıdırlar¹.

Lawrence modern ilim ve endüstrinin gayet amansız bir düşmanı idi, ve her ikisinde de büyük bir kötülük kaynağı olduğuna inanıyordu; çünkü hem ilim ve hem de onun sebep olduğu modern endüstri insanın tabiatla olan ilkel bağlarını koparmış, insanı kendi tabii ortamı olan kırlardan, çiçek ve hayvanlardan ayırır, ve onu akılları durduran bir hercümerc içine atmıştı:

İnsanlar kalkıp bu kötülükten kurtulmalıdır,
Yoksa herşey kaybolur.
Birçok' kötü adamların içindeki kötülük,
Dünyayı kurşuni küle çevirmek isteyen
Kötü bir dünya-ruhu meydana getiriyor.
Tekerlekler kötüdür,
Ve makineler kötüdür,
Ve para kazanma hırsı kötüdür:
Mücerret her şey kötüdür.
Maliye büyük bir mücerret kötülüktür
Fen şimdi kötü bir mefhum haline gelmiştir
Eğitim de aynı şekildedir².

Apocalypse (1932) adlı eserinde ilmin insan hayatında oynadığı rolün ehemmiyetsizliği üzerinde durmaktadır:

Fennin verdiği bütün bilgilere rağmen ateş yine ateştir. Yanma hâdisesini meydana getiren hâdiseler ateş, değil bazı fikir şekilleridir. H₂O su değildir, o su ile yapılan tecrübeler neticesinde elde edilen bir fikirdir. Fikirler fikirdir, bizim hayatımızı teşkil etmezler. Hayatımız hâlâ iptidaî ateş, su, toprak ve havadan ibarettir; biz bunlar sayesinde hareket eder, yaşar ve varlığımızı devam ettiririz³.

Lawrence nefretle baktığı modern fennin ve makine medeniyetinin ilelebet devam edeceğine asla inanmıyor, ve bir gün gelip insanoğlunun kendisini bu kötülük kaynaklarından tamamen kurtarıp, hayata en iptidaî şekli ile yeniden başlayacağını tasavvur ve ümit ediyordu. 'Terra Incognita' da bu mes'ut gün beklenmektedir:

¹ 'Democracy' *Pansies*, 1929, s. 22.

² 'Democracy' *Pansies*, s. 25.

³ D.H. Lawrence: *Apocalypse*, The Viking Press, New York, 1923.

Ah bir kere insan fikirlerinin ve makinelerinin
 Dikenli tellerinden kendisini kurtarsa
 O zaman harikulade zengin ve güzel bir dünya olacak¹.

Lawrence'in siyasi ideolojisi birçok tefsirlere ve münakaşalara sebep olmuştur. Marksist münektitler onun kendi taraflarında olduğunu iddia etmişler, ve diğerleri de ona faşist damgasını vurmuşlardır. Hakikatte Lawrence'in kati ve belirli bir siyasi felsefesi yoktu, hattâ diyebiliriz ki o siyasi faaliyetlerin idealizminden ve maddi gayelerinden aynı şekilde nefret ediyordu; insan kitlelerini içine alan her hareketten çekiniyordu. Onun arzu ettiği en büyük hareket veya ihtilâl, kadın ve erkek münasebetlerinde olacak bir ihtilâldi. Fakat, bazan, beklediği şartların, yani primitif bir dünyanın ancak siyasi bir ihtilâle mümkün olabileceğini düşünmüyor değildi; belki muazzam bir infilâk bu işi görebilirdi; yahut belki de

Kaba ve mel'un bolşevikler
 Görecekler tâ sonunda bu işi.

Lawrence dogmatik prensipler içine sığmıyacak kadar ferdiyetçi bir adamdı, ve ideolojisi tamamen şahsi idi. Zaten onun en büyük meşgalesi fertle idi; o ferdin hayatını tıpkı bir çiçeğin hayatı gibi tabî ve mes'ut bir hale getirmek istiyordu:

Çiçekler kendileri çiçek oluyorlar, ve bu bir mucizedir.
 İnsanlar kendileri insan olmuyorlar, yazık, ah ne yazık;

Vahşi olmanızı istediğimi söyleyip durmayın.
 Söyleyin bana, kaba gövdesi üstünde duran gentiana
 bir vahşimidir?
 Sende bu mavilikten eser var mı?
 Söyle, söyle bana! şimdi akşam kokusunu saçan
 Hanımelinin güzelliği ile mukayese edilecek
 Bir güzellik var mı sende?²

Lawrence insanları kendi kabiliyetlerine göre hayata uydurmak, ve onları en mühim ihtiyaçlarından kurtararak birbirlerine karşı takındıkları müdafaa durumuna bir son vermek istiyordu. Fikrinde, yeni bir insan anlayışı ortaya atılmadan insanlığın durumunda esaslı hiçbir değişiklik olmayacaktır, ve bu hususta yapılacak ilk şey insanların benzer taraflarının değil, fakat birbirlerinden farklı taraflarının idrak edilmesidir. Bu bakımdan o tam mânasiyle bir ferdiyetçi idi, ve *primitivizm* idealinin hareket noktasını bu ferdiyetçilik anlayışında bulmaktayız. Hayat felsefesinin Eski Yunanlılarınkine benzeyen, fakat temellerini daha ziyade Freud'un prensiplerine istinat ettiren bir *hedonizm* cephesi de vardır.

¹ 'Terra Incognita' *Collected Poems*.

² *Collected Poems*.

Kısacası Lawrence'in hayat felsefesinin en bariz unsurları *naturalism*, *primitivizm*, ve *hedonizm'dir* denebilir. Birçok fikirleri tamamen mantıksız, ve dar görüşlü olsa dahi, onu bir dereceye kadar haklı görmek gerekir, zira insan ferdiyetinin en ciddî bir şekilde tehdit edildiği bir devirde, o ferdiyetin koruyuculuğunu üzerine almıştı.

İktibas ettiğimiz parçalardan da görüleceği veçhile Lawrence, bil-hassa şiirlerinde, malzemesini ağırbaşlılıkla işleyemiyor; çokçası hislerine bir kızgınlık ve nefret hakim oluyor, ve netice hemen hemen küfre yaklaşıyor. Bu durum yazarın iç alemindeki karışıklık, intizamsızlık, ve şiddetli gerilim ve boşanımlardan ileri gelse gerek. İnsan hayatını primitif şartlara uydurmak suretiyle saadete ve huzura kavuşma, dar görüşlü ve boş bir tasavvurdur. Freud'un *oedipus-complex* mefhumu, *sublimasyon*, ve *represyon* nazariyeleri, ve *psikolojik tazmin* mekanizması Lawrence'e gayet iyi tatbik edilebilir. Bu husus göz önünde tutulursa müteaddit ruhî bozukluklardan, ve sosyal ayarsızlıklardan muztarip olan Lawrence'in tatmin olunmamış bazı ruhî ve bedenî arzularının sanat yolu ile tatmine çalıştığı kanaatine varabiliriz zannederim.

Herbert Read'e gelince: o da bir bakıma Lawrence'e benzer, fakat psikolojik meseleleri onunki kadar derin, ve tepkileri onunki kadar şiddetli değildir. Read konusunu daha büyük bir ağırbaşlılıkla ele alabilmektedir. Birleştikleri en mühim nokta insan tabiatının ve tabiat kanunlarının iyiliğine inanmalarıdır. Read'de Lawrence gibi, insanın ferdiyetini, şahsiyetini, ve dolayısıyla saadetini yoketmeğe çalışan makineye karşı ayaklanan bir yazardı. Aralarındaki en bariz fark belki şu idi: Lawrence san'at eserini bir propaganda vasıtası olarak bizzat kullandığı halde, Read'in ideolojisi şiirlerinde tam bir ifade bulamamıştır. Halbuki Read'in, şiirle münasebetleri gayet açık bir şekilde formüleştirilmiş siyasi bir ideolojisi mevcuttu; fakat anlayamadığımız bir sebepten dolayı¹ Read şiirlerinde bu ideolojiye hemen hiç temas etmez. *Poetry and Anarchism* (1938) modern İngiliz edebiyatının en garip vesikalarından biridir. Bu eserde şairin, cemiyetin mevcut nizamını tahrip etmek için nasıl çalışacağı, ve şiirin bu tahrip işini nasıl başaracağı bütün teferruatı ile anlatılmaktadır. Aşağıdaki parça şairin tahripkâr hayat felsefesini, ve elindeki kuvvetli yakıcı vasıtayı —yani şiiri— tahlil etmektedir:

Şekil, plân ve düzen gibi unsurların mevcudiyetin
esaslı veçhileleri olduğunu biliyorum; fakat bu unsurlar
kendi başlarına ölümün hususiyetleridir. Yaşamak için,

¹ Anarkizm fikirlerini 1938 de yayınlayan Read, II nci Dünya Harbinin 1939 da patlamasıyla, herhalde, özlediği şartların şairlerden evvel harb tarafından meydana getirileceği fikri ile, bu vadideki faaliyetini tatil etmiş olacak. Çünkü bir kere anarkizm başarılıncaya hayat zaten kendiliğinden bir şiir haline gelecek, ve şaire, ve onun faaliyetine lüzum kalmıyacaktı.

terakki etmek, alâka ve canlılık yaratmak, şekli parçalamak, plâni bozmak, ve medeniyetimizin mahiyetini değiştirmek lâzımdır. Yaratmak için tahrip etmek lâzımdır; ve cemiyette tahrip vasıtası şairdir. Şairin esas itibariyle bir anarkist olduğuna, ve yalnız maziden bize kalan devlet mefhumlarına karşı değil, fakat aynı zamanda istikbal için halka zorla kabul ettirilmiş devlet şekillerine de muhalefet etmesi lâzım geldiğine inanıyor ve bu hususta faşizm ile marksizm arasında bir fark gözetmiyorum¹.

Bu parçadan anlaşıldığına göre şairin vazifesi ferdi hürriyet ve kıymetleri muhafaza etmek için, fert üzerine baskı icra eden her çeşit teşkilâtlanmış devlet şekline karşı gelmekti. İnsana zorla kabul ettirilen kapitalizm, faşizm ve marksizm gibi doktriner idare şekilleri, şairin korunmak ve yükseltmek istediği kıymetleri hiçe sayıyordu:

Hükümet kuvvettir; kuvvet baskıdır, ve baskı tepki meydana getirir, veya şahsı bi kuvvet psikozuna sürükleyerek onu tahripkâr yapar ve milleti harbe sokar. Devlet mevcut oldukça harb olacaktır. Yalnız anarşi, sulhçu bir zihniyetin doğmasını mümkün kılacak ekonomik, ahlâki ve psikolojik şartları doğurabilir². Kapitalizm prensip olarak şiire muhalif değildir, fakat sadece onu bilgisizlik ve lâkaydi ile karşılar³.

Hem faşizm ve hem marksizm şairin ne kadar kuvvetli olduğunu bilmektedirler, ve kuvvetli olduğu için onu kendi siyasi gayelerine alet yapmak isterler⁴.

Faşizm ve Komünizm'in şairden beklediği vazifenin hemen hemen aynını Anarşizmin beklediği bedihi olduğu halde Read bu eserinde bu hususu müdrik görünmüyor. Marksist ve Faşist teorilere dayanan şiir hakkında şu soru sorulabilir: Beklenen ideal durum (yani dünya Faşizmi veya Komünizmi) tahakkuk ettikten sonra acaba şairler ne yapacaklar? Vazifelerini tamamladıkları için acaba sessizce ortadan kayboluvorecekler mi, yoksa artık bir işe yaramıyorlar, istihsal bakımından kıymetleri yok, diye devlet onları tasfiye mi edecektir?

¹ *Poetry and Anarchism*, Freedom Press, 1938, s. 8.

² *Poetry and Anarchism*, Freedom Press, s. 75.

³ ve ⁴ *Ibid.*, s. 8.

Read'in *Poetry and Anarchism* (1938) adlı eseri Komünizm ve Faşizm mücadelesinin en şiddetli olduğu bir zamanda bu iki müfrit cereyana karşı bir tepki olarak yazılmıştır, ve müfrit görüşler ihtiva etmektedir. Read daha evvel ağırbaşlı, muvazeneli ve akliselim sahibi bir münekkit olarak kendini tanıtmıştı, ve san'atın her ne şekilde olursa olsun siyasi mülâhazaların fevkinde olduğuna inanıyordu. 1931 de neşrettiği *The Meaning of Art'da*. şöyle yazmıştı:

San'atın hakikî kıymetleri ferdin, ve içinde bulunduğu zaman ve şartların fevkindedir. Bu kıymetler, sanatkârın ancak sezgi kuvvetiyle kavrayabileceği ideal bir tenasüp veya ahenk ifade ederler.....Hakikî sanatkâr kendisine zorla kabul ettirilmeye çalışılan malzeme ve şartlara karşı lâkayd kalır.¹

II inci Dünya Harbinin patlamasından bira-; evvel ideolojik mücadele o kadar şiddetlenmişti ki, şiirin mücerret mahiyeti, ve tesirsiz kalışı, bir çok şairleri, daha kat'î ve müessir neticeler vadeden siyasi propagandaya sürüklemiştir. Yarı hazmedilmiş, müphem siyasi fikirler, ve hedefler san'at için büyük zararlar tevhit edebilir, İşte bu sebepten dolaydır ki ihtilâl devirleri şiir için hiç te elverişli değildir; T. S. Eliot'un dediği gibi böyle devirler *'şair üzerine hem direkt ve hem de indirekt baskı yaparak, onda inançlarına karşı aşırı bir hassasiyet meydana getirir.'*²

Yalnız politikaya münhasır kalmayıp çok daha geniş sahalara yayılan insan münasebetlerini bir takım siyasi formüllerle izah etmeğe çalışan

¹ *The Meaning of Art*, Faber and Faber, 1931, s. 224.

² *The Use of Poetry and the Use of Criticism*, Harvard University Press, 1933, s. 129. Eliot'a göre, aynı zamanda filozof olan şair fikirlerini hisleri ile meczetmeğe muvaffak olamayacaktır. Yine ona göre bir san'at eseri, maksadı ve tesiri nazarı itibara alınmaksızın incelenmelidir. Eliot şiirde ifade edilen fikirlerin profesyonel filozofların fikirleri gibi felsefî bir değer taşımadıkları kanaatindedir; şairler fikirleri şairane bir şekilde kullanırlar ve bu şekilde ifade edilmiş fikirlere okuyucular ne inanmalı, ne de inanmamalıdır; onlar sadece anlaşılmağa çalışmalıdır. Hattâ okuyucu bir an bütün inançlarını unutup şiiri öyle okumalıdır. 1930-1940 arasındaki yıllarda C.D.Lewis, W.H. Auden, S. Spender, ve Louis Mac Neice gibi bazı İngiliz şairleri şiiri ideolojik bir silâh olarak kullanmağa başlamışlardır. Maksatları Kapitalizmin yokettiği insanî "münasebetleri tekrar tesis etmektir. Onlar edebiyatın iki fonksiyonu olduğunu iddia ediyorlardı: 1) estetik, 2) dinamik. Estetik fonksiyonla şiirin sübjektif, hissi ve zevk verici faaliyetini kastediyorlardı. Dinamik fonksiyonla ise şiirin objektif, ve hareket ettirici tarafını anlıyorlardı. Modern cemiyetin muhtelif müesseseleri bu şairlerin çok şiddetli hücumlarına maruz kalmıştır. Bunların eserleri çokçaşî şekil ve muhteviyat bakımından isyankâr ve anlaşılması güçtür. Bu şairler şöhretlerini cemiyetin tefessühü karşısında bazı genç kimselerin duygularını ifade edebilmelerine borçluydular. Onlar Eliot, Joyce, ve Lawrence gibi şairlerin davranışlarını romantik, liberal, ve hattâ faşist olarak isimlendiriyorlardı. (Bak: Edgell Rickword: "Anecedents to Facism", *Left Review*, vol. 1).

yazarlar danikirlilik ve sıgılık gibi ciddi hatalardan kendilerini kurtaramazlar. Aynı şeyi kendi hususî hayat görüşlerini yaymak için edebiyatı vasıta olarak kullanmağa yeltenen yazarlar —ki bu makalede tetkik ettiğimiz iki İngiliz yazarı bu tıpdendir— hakkında da söylenebilir. San'at eserinin tamamen fikir unsurundan âri olması lâzım geldiği tezini müdafaa edenlerden değilim, fakat gayesi güzellik yaratma ve zevk verme olan sanat eserine mantığın, fikrin ve bilhassa yarı-hazmedilmiş siyasi fikrin hâkim olup onu bir çeşit propaganda haline getirilmesini doğru bulmuyorum.

Lawrence yaşasaydı ne gibi bir yol tutacaktı bilinemez; fakat şu kadarını biliyoruz ki 1930 ve 1940 arasında ilhamlarını politik hâdiselerden alan bazı genç şairler, yollarının bir sanat yolu olmaktan çıkıp, kendi dar muhitlerinin sınırlarını aşamıyan, müphem ve çokçası anlaşılmaz özel bir propaganda haline geldiğini görünce, ya geri dönmüşlerdir, yahut da daha makul, daha ağır başlı yollara sapmışlardır. Fikir aklın mahsulüdür ve akla hitap eder; sanat ise kalbin mahsulüdür, ve onun dilini en iyi anlayan yine kalptir, ve şunu da ilâve etmek lâzımdır ki kalbin aklın anlamadığı bir çok ihtiyaç ve meseleleri vardır. İşte sanatkârın en verimli olacağı saha budur.